

részevel. Node ez talán túl messze vezetett volna s a kis könyv így is becses ajándék.
Koszó János.

Liszka Árpád: Peripeteia (Sorsfordulat). — Regény.

Az író maga is érezve, hogy könyvének különös címe magyarázatra szorul, előszót írt hozzá, amelyből megtudjuk, hogy benne a világháborút közvetlenül megelőző társadalmi és politikai élet rajzát akarja nyújtani. A magyarság tragédiájának szörnyű katasztrófáját, az ezeréves ország széthullását megelőző állapotokban látja a görög tragédiából ismeretes peripeteiát, a végkifejlést megindító sorsfordulatot. Ennek megírását tűzi ki célul, s ezenfelül az előszóban bejelenti, hogy magának a katasztrófának, a nemzeti összeomlásnak megírására csak a sorsfordulat regénye van előttünk.

Művészek, írók, műbarátok és mindkét nembeli életművészek világa tárul elénk, amelyben az anyagi gondoktól ment felső tízezer előkelő reprezentánsai hajszolják a boldogságot, a mindenképen való érvényesülés mámorát. Társadalmi állás, életfelfogás, jellem és egyéniség dolgában a szereplők többé-kevésbé édes testvérek; és kivétel nélkül egyet akarnak valamennyien: „élni és boldognak lenni”.

A regény tulajdonképpen a zsúrok előkelő társadalmának változatos életéből vetít elénk olykor unalomig részletezett, majd hirtelen váltakozó és nem egyszer élvezetes képeket. A különböző képek egységét csupán a szereplők azonossága érezteti. — A főszerepet, mint egész környezetének tipikus és egyszerűen legégyénibb megszemélyesítője: Molnár Ida játssza. Ez az előkelő, nagy műveltségű, gyönyörű szép leány meglepően nagy önállósággal forgozódik az életben. Merész élnivágyása és forró temperamentuma sokszor kritikus helyzetbe sodorja, de felülről mindannyiszor visszariasztja meglepetésszerűen felülke-rekedő rideg józsánaga. Völegény-jelöltjével az első mámoros csókok után szakít, mert úgy érzi, hogy mindig csak más férfi érdekelné, nem az ura. Ezután véletlenül megismerkedik Kompolthyval, a híres festővel és, miután titkon modellt

ül neki egy akthoz, eljegyzi magát vele. Azonban komoly viszonyuk sem akadályozza meg abban, hogy gróf Szentimreyt, a hevesen támadó csinos huszártisztest veszedelmesen közel ne engedje magához. Mindazáltal hű marad jegyeséhez mindaddig, míg az a háború kitörésekor Párisban nem reked. Ekkor a melleslegesen szintén favorizált gróf Eperjessynek is felmondván az időközben veszedelmessé fejlődő barátságot, elfordul távollevő jegyesétől és boldogan vált gyűrűt Szentimreyvel, a harcra készülő daliás huszártiszttel. Egy napig tartó rövid boldogságot elrabolja a völegényével tovarohanó katonavonattal, amelyet hiába igyekszik még egyszer elérni száguldó autójával... Ezzel a reménytelen szituációval ér véget a regény, amelynek röviden vázolt, meglehetősen sovány főcselekményével párhuzamosan halad még néhány emberpár többé-kevésbé érdekes története.

A felvonultatott előkelő társaság életében nem tudjuk megérezni azt a nemzeti sorsfordulatot, amelynek érzékeltetése volt az író tulajdonképeni célja. A felsorakoztatott jelenetek magukban véve bármennyire jellemzők is bizonyos társadalmi osztályra nézve, mégis a szereplők sorsa, éppen exkluzív társadalmi állásuknál fogva nem nyerhet nemzeti jelentőséget. Az életmódjukban és életfelfogásukban megnyilvánuló erkölcsiesség nem érintheti lényegében a nemzet sorsát s így nem lehet lényeges szimptomája a nagyszabású nemzeti sorsfordulatnak. Ezt maga az író is érezvén, céljához képest politikai reflexiókkal, sőt értekezésekkel igyekszik valamelyes politikai színezetet adni regényének. Ezek a betétek azonban, nem lévén szerves mozzanatai a cselekvésnek, sokszor vontatottá teszik az előadást a kitűzött cél elérése nélkül.

Jellemző ereje kevés kivétellel inkább típusok, mint egyének rajzolásában mutatkozik. Alakjait vázlat-szerű elnagyoltság jellemzi. Tetteik rugóit nem mindig látjuk tisztán: egyik-másikban sok a misztikum. Általában alig tesznek valamit az írótól függetlenül. Gondolkozásmódjukat sem közvetlenül ismerjük meg, hanem az író indiszkréciónak. A bennük végbemenő lelki jelenségek sokszor rejtve maradnának

előttünk, ha az író nem teljesítené hűségesen a conférencier szerepét. Az író általában fontos aktiv tényező, aki minduntalan belép a szereplők közé, párbeszédeiket közbevetett megjegyzésekkel, érzelmeket pótolni akaró jelzőkkel zavarja, szóval mint szorgalmas commentator meg-megszakítja a folytonosságot. De még így is magyarázatlanul marad nem egy lélektani valószínűtlenség. Még jobban jellemzett alakjai is meg-megtadják igazi mivoltukat és a természetükkkel, vagy a helyzettel ellenkező mesterkelt rezerváltság, szimulált közönyösség vagy erőltetett érdeklődés álarcát öltik magukra.

Liszka Árpád regénye mindenestre érdekes olvasmány azok számára, akik a háború előtti magyar társadalom haute volée-jával akarnak megismerkedni. Bár nem tekinthető a nagy magyar sorsfordulat monumentális regényének, aminek írója szánta, egy exkluzív magyar társadalmi osztály érdekes rajzára ismerünk benne.

Gulyás Sándor.

A színész és leánya. (G. Miklósy Ilona regénye.)

Ez a regény több, mint egy darab élet és egy jellem története. Elgondolásának hátterében a színészet kultúrájának megrendítő belső válságai, a művészetnek és erkölcsnek pusztító erővel egymásra torló problémái vívódnak. A téma-anyag beállításának ez az életnézeti módja és nehezéke emeli ki saját értékűvé és súlyossá a regény esemény-eszméjét történelmi formájának egyébként megszokottá vált síkjából.

A regény főhőse: Kálnay Béla. Egy könnyűvérű, zsarnok nemesember fia, aki apjától léha és fegyelmezetlen vért kap örökségbe, amely azután eldönti élete erkölcsi irányának sorsát. Színész lesz, megnősül; feleségét, kinek magasztos lelkivilágát sem megközelíteni, sem megérteni nem tudja, korán sírba hervasztja. Egyetlen leánya van: Márta. Ragyogó szépségű, mindenekelőtt azonban páratlanul érzékeny erkölcsi finomságú lélek, aki előtt az apa a csodálat és büszkeség hódolatával hajol meg. Szinte úgy látszik, hogy a leány visszaneveli atyjába a magasabbrendű erkölcsi felfogás iránti fogékonyságot. Mindez azonban csak látszat. Kálnay Bélából kitör a mult,

a fegyelem erejével soha meg nem nevelt ösztön és naivság: egy kétes kóristaleányt vesz el, ki azonban hálátlan zsarnoka lesz s megszökik tőle. A hűtlenül sorsára hagyott Kálnayt az időközben előkelően férjhezment leánya veszi magához. Kálnay egy alkalommal saját becsületének feláldozásával menti meg leánya családi boldogsága számára az urát s ezért helyzete lehetetlenné válik. El is hagyja leányát és feleségével, aki közben visszatért hozzá, együtt indulnak el sorsuk bizonytalan holnapjai felé...

A regény lelke Kálnay Béla alakjában él. Ha nem is egészen egyensúlyozottan, de teljes kiképzett, gazdag életvonalzattal meghatározott hős. Lelki élete azon a ponton van bemutatva, ahol a színész szerepérzéke elveszti a színpad képzelte valóságát és már ösztönösen kiterjed az élet egész anyagának stilizált átélésére. Innen van egyéniségének gyökértelensége, néha bántóan könnyű hullámszája, a helyzetekkel szemben önmagát lírai módon megadó érzelmessége. Sohasem tud férfias erejű ura lenni a nehézségeinek, valahogy eljártssza önmaga előtt színpadi szereppé az élete feladatait. Ez a színészi kód sorsának mélységei fölött akadályozta talán annak, hogy meglássuk benne az igazi emberi tragédiát, mert ő sem érzi annak. Ehhez a kitünő lelki alkatához pompásan illik irodalmi formája: a napló. Így nem tűnik fel benne a bőbeszédűség, a kissé laza mondatkötés, a terjedősség annyira hibának, mint egy szorosan zárt-menetű regénykompozícióban. Inkább a bizalmaság otthonos közvetlenségével hat ránk.

A többi alakban hiányzik a lélektani teljesség. Inkább Kálnay sorsának kiegészítőiként, mintsem saját élet-érdekeltségük önállóságában vannak adva. Itt-ott találó típusú alakulnak ki; ekkor meg-rázó mélységről hatnak szemlélődésünkre.

A szerző regénye problémájára megnyugtatóan, felemelő művészettel felel: a legnagyobb művészet alapja az erkölcsi ember. A jellem és tehetség harcainak idejében ez a könyv éppen ezért többet jelent, mint csak irodalmat.

Brisits Frigyes.